

КАЩЕНКО С.Г.

ГОЛОВНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Минуло майже дев'ять років незалежності України, майже дев'ять років напруженої й непростой роботи по розбудові Української демократичної й суверенної держави. За ці роки на шляху державотворення були не тільки здобутки, були також недоліки й помилки, які негативно позначилися на державотворенні. Зараз процес розбудови Української держави продовжується в складних політичних, економічних, соціальних, зовнішніх та інших умовах.

Українському народові не бракує досвіду державотворення. Сучасний етап конституційного будівництва в Україні розпочався не на пустому місці. Він завершив тривалий процес формування конституційного права нашої країни. У цьому процесі, який проходив в складних умовах майже триста років, можна визначити чотири етапи, кожний з яких мав свої особливості, недоліки й здобутки.

Перший з них мав місце на початку XVIII ст. Україна є одним з засновників конституційного права, яке почало формуватися в Європі та в США в новітній час. До останнього часу стверджувалось, що його формування розпочалося лише з виданням конституції США 1787 р. і конституції Франції 1791 р.

У нас є підстави стверджувати, що формування конституційного права в Європі розпочалось раніш, ще на початку XVIII ст. Україна раніш, ніж США і Франція стала на шлях конституційно-правового регулювання суспільних відносин, внесла свій помітний внесок в формування конституційного права в Європі.

В Україні в 1710 р. була прийнята та почала діяти перша в Європі конституція. Розробка, редагування і прийняття її пов'язані з іменем П. Орлика, гетьмана Війська Запоріжського. Мова йде про "Правовий уклад і конституцію відносно прав і вольностей Війська Запоріжського" /"Пакти й конституція законів і вольностей Війська Запоріжського"/.

Другий етап конституційного будівництва в Україні мав місце в XX ст., під час відновлення української державності в 1917 -1920 рр. Його можна поділити на п'ять періодів: 1) Конституційна нормотворчість доби Центральної Ради; 2) Акти конституційного характеру в Українській державі часів гетьманату; 3) Конституційні акти Західноукраїнської Народної Республіки; 4) Конституційне будівництво доби Директорії; 5) Конституційні установлення радянського характеру.

Найважливішим конституційним актом другого етапу формування конституційного права в Україні був III універсал Центральної Ради від 7 (20) листопада 1917 р., яким проголошувалося утворення Української Народної Республіки на підставі федерального її союзу з Росією, а населенню України надавалися найважливіші демократичні права і свободи.

9 (22) січня 1918 р. Центральна Рада прийняла IV універсал, яким було проголошено, що "однині Українське Народна Республіка стала самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою".

29 квітня 1918 р. Центральна Рада прийняла конституцію Української Народної Республіки, яка мала назву "Статут про державний устрій, права і вольності УНР". Цей основний закон держави було підготовлено на підставі вивчення досвіду конституційного будівництва рівних країн. Він створював сприятливі умови для розвитку Української Народної Республіки на демократичних засадах, але, на жаль, ця конституція не стала діючою із-за державного перевороту.

Третій етап конституційного будівництва в Україні мав місце в часи іонування УРСР в складі СРСР. Він охоплював 1922 - 1991 р. і відрізнявся від інших етапів не стільки здобутками, скільки негативними явищами. Конституційне право в цей час мало декларативний характер, існувало здебільшого тільки на папері.

Прийняті в цей час конституції мали демократичну форму, проголошували головні права й свободи для мешканців України, якими вони не мали можливості користуватися. Передбачали вони й демократичний державний устрій, але використовувалися лише для того, щоб прикривати тоталітарний політичний режим.

Четвертий заключний етап формування конституційного права України розпочався після того, як вона стала в 1991 р. суверенною державою, і продовжується до нашого часу. Цей етап характеризується значними досягненнями в галузі демократичного конституційного будівництва.

Прийнята конституція 1996 р., деякі конституційні закони, які створюють потрібні умови для демократичного державотворення. Але не можна сказати, що четвертий етап формування конституційного права в Україні завершився. Ще багато сфер суспільних відносин вимагають конституційно-правового врегулювання. Конституційна нормотворчість в Україні в наш час продовжується з використанням досвіду конституційного будівництва минулих років.